

kontext polský, i když se tu nabízí nejen transgrese poéma – gavenda – rétorika, ale také narativní báseň – román, resp. napětí mezi epikou, prózou a veršem.

Nicméně nové pohledy na textové souvztažnosti a genezi jednotlivých partií čini z knihy přínosné polonikum, které má i širší teoretické a metodologické důsledky.

Ivo Pospišil

Slovenská literatura v evropském kontextu

Slowacja w obliczu Europy. Sonda. Materiały z konferencji naukowej pod redakcją Haliny Janaszek-Ivaničkovej. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego 2000. 185 pp.

Sjednocujícím tématem statí uspořádaných ve sborníku *Slowacja w obliczu Europy* se stala slovenská literatura a její souvislosti s kulturním děním v ostatní Evropě. Na jedné straně je slovenská literatura chápána jako svébytná celistvost, na straně druhé jako komplementární součást evropských literatur od středověku až podnes. Jako by tím bylo obrazně vyjádřeno, jak současní intelektuálové v době globalizace vnímají dvojsečný a historicky proměnlivý vztah region – univerzum.

Hned první příspěvek ve sborníku, který pochází od Haliny Janaszek-Ivaničkové (Warszawa, Katowice), redaktorky svazku, se týká svazků Slovenska se západními myšlenkovými proudy. Prezentuje je na příkladě světově proslulého slovenského spisovatele Dominika Tatarky, známého svým pozitivním vztahem k francouzským autorům, zejména existencialisticky orientovaným (A. Camus, J.-P. Sartre, A. Malraux), z nichž převzal a ve slovenském prostředí funkčně adaptoval jejich svobodné (francouzské) myšlení. Tatarkovy úvahy o tradici, magičnosti slovesného umění atd., uložené např. ve výboru z jeho úvah pod titulem *Kultúra ako obcovanie* (1996), měly výrazný vliv při modelování nové koncepce slovenské kultury otevřené světu. H. Janaszek-Ivaničková přitom dochází k závěru, že Tatarku silně podněcovaly práce Malrauxe, ale oproti francouzskému mysliteli byl Tataraka přece jen pragmatičtější.

Na mezinárodní aspekty v tzv. knížkách lidového čtení na Slovensku upozornila Zuzana Hurtajová (Banská Bystrica). Zájem o tento vědecky dlouho opomíjený žánrový komplex literárního systému zaznamenáváme rovněž v naší literárněvědné bohemistice (zejména v pracích Jaroslava Kolára, jehož péčí v roce 2000 vyšly tři knížky lidového čtení – o Meluzině, Jenoveře a o Mageloně). Hurtajová – ve shodě s výsledky ostatních slovenských badatelů (P. Liba, J. Minárik) – dovozuje, jak velkou úlohu sehrála tato čtenářsky oblíbená zábavná a mravoučná próza při výměně mezinárodního literárního fondu: „Lidové knížky, v ktorých sa pretláčala staršia európska zábavná mravoučná próza, sú dôkazom, že Slovensko sa nikdy hermeticky neuzatváralo do svojich karpatských kotlín, ale od najstarších čias prijímalo všefudské svetové kultúrne hodnoty, participovalo na nich a tvorivo ich rozvíjalo.“ K analogickým závěrům dochází rovněž

Boguslaw Zieliński (Poznań), zkoumající slovanskou hymnografii a její úlohu v 19. století při generování ideje střední Evropy. Národní obrození vidí jako osu integračních procesů, které prosazovaly typ nadnárodních společenství charakteru regionální kultury celistvé střední Evropy.

Zatímco dva předcházející badatelé svými závěry potvrdili, že slovenská kultura je trvalou částí evropského vývoje, další dva autoři příspěvků si problém postavili opačně: nakolik integrační snahy ochudily slovenskou kulturu o svébytnost a zbrzdily její sebeidentifikační procesy. O otázkách budování tzv. česko-slovenské jednoty uvažoval Barna Ábrahám (Katolická univerzita Pétera Pázmány, Maďarsko) v souvislosti s časopisem Prúdy, vycházejícím v letech 1909 až 1914 a znovu 1919 až 1938. České snahy o česko-slovenskou jednotu v uvedených letech – na poli kulturním, ale zejména ekonomickém – vnímá však negativně: nikoliv jako budování rovnoprávného a vzájemně výhodného vztahu, ale jako svazku vyčerpávajícího a demoralizujícího slovenské prostředí. V podobném duchu vyznívá rovněž hodnocení názorů Milana Hodži a Jozefa Škultétyho v příspěvku Ivána Halásze (táž instituce). Závěry ve studiích Ábraháma a Halásze vedou k otázce, zda by se přece jen o literatuře nemělo raději uvažovat s oslabeným zřetelem k politickému a společenskému dění jako o imanentně se dějící entitě.

Majoritní podíl sborníku tvoří stati o literárních směrech, institucích, časopisech nebo příznačných jevech ve slovenské literatuře 20. století. Konstantně přítomný je všude zřetel k dění v literárním životě okolních národů. Konrad Włodarz (Katowice) studoval vitalismus básníka Jána Smreka v kontextu vitalismu v západoslovanských literaturách, Viera Žemberová (Prešov) na příkladech vybraných slovenských prozaiků prezentovala různé autorské strategie, které autoři volili, aby mohli vyjádřit svobodně své autentické „já“ a zároveň vyplnit postuláty stavěné před ně národní kritikou k uskutečnění cílů „malého národa“; o recepci slovenské literatury v německy hovořících zemích píše Ludwig Richter (Leipzig) a o problémech integrace literární vědy István Käfer (Katolická univerzita Pétera Pázmány).

Za zvláště přínosné je třeba považovat příspěvky Petera Káša (Prešov), Tibora Žilky (Nitra) a Jozefa Hvišča (Bratislava), týkající se teorie intertextuality a rozvoje postmoderně profilované prózy ve slovenské literatuře posledních dvaceti let. Zatímco Hviščo o zmíněných teoriích uvažuje v obecné rovině slovenské literární vědy a komparatistiky, Peter Káša sleduje ve známém románu Petera Jaroše Tislocročná včela neložské elementy a středoevropské souvislosti – jak ideové a tematické, tak tvarové. Připomíná, že román předznamenal polyfónní typ postmoderních próz devadesátých let, ale zároveň již před dvěma desetkami let obnažoval otázky stavěné před současné intelektuály v četných diskurzech (rodina – svět, tradiční – moderní, přirozený – umělý, ženský – mužský, atd.). Značný důraz při analýze klade na obrazy jednotlivých etnik v Jarošově románě a soudí, že autor za předpoklad etnického spojení považoval vzájemný dialog. Obrazem Slováka v maďarské literatuře v širším časovém rámci se pak ve svém příspěvku zabýval Tibor Žilka, přičemž dospěl k zjištění, jak je maďarská literatura přímou přesáknutá bikulturností, resp. multikulturností, ačkoliv v současnosti si to mnozí neuvědomují nebo záměrně nechťejí uvědomovat.

Několik statí sborníku se netýká přímo literatury, např. Zofia Bik (Kraków) sledovala problémy katolické církve v období totality na Slovensku v letech 1945 až 1989.

Několik let po získání nezávislosti Slovenska ukázaly závěry konference o vybraných jevech ve slovenské literatuře od středověku k dnešku, že Slovensko se svou kulturou se neohraničovalo, nesnažilo se vymanit z evropských souřadnic a nikdy nepřestalo být součástí západoevropské kultury, založené na trvalém vkladu křesťansko-antického dědictví. Je to však pouze jeden z možných pohledů na tradice, z nichž slovenská literatura rostla, neboť vedle jejího mediteránního základu není možné opomíjet ani silné vlivy řecko-východní. Poznávací proces tak zůstává otevřený.

Libor Pavera

Slovanský modernizmus v genéze ukrajinskej literárnej postmoderny

Гундорова, Т.: Проявлення слова. Дискурсія раннього українського модернізму. Постмодерна інтерпретація. Центр гуманітарних досліджень Львівського державного університету ім. Івана Франка, Львів 1997, 297 с.

Ako naznačuje prebal knihy, literárnovedný výskum Tamary Hunderovej (1955) sa doteraz sústredil na problém *Inteligencia a národ v próze Ivana Franka v 80. rokoch* (Kyjev, 1995), aby sa k tomuto autorovi vrátila aj monografií, ktorá vyšla v roku 1996 v Malbournе.

Problém ukrajinského modernizmu a postmodernizmu sleduje autorka v domácej (ukrajinskej) literatúre od 19. storočia. Parciálne okruhy z kontextovej a textovej „roviny“ tak umeleckej, ako aj spoločenskovednej oblasti komparuje a konfrontuje s literárnohistorickým výskumom v slovanských literatúrach (bulharská, slovinská, ruská). Pritom ale nechýbajú odkazy na francúzsku, nemeckú, chorvátsku literatúru. Autorka si je vedomá toho, že problém, ktorý si vybrala, patrí dnes k módnym, otvoreným, ale paradoxne aj doznievajúcim v zábere podnetných tém výskumu v umení a v spoločenských vedách.

Fakt, že sa autorka sústredila na ukrajinskú literatúru v priereze dvoch storočí, si vyžiadala, aby navodila „plastickú“ predstavu o tom, že tento problém vôbec možno sledovať v národnej literatúre Ukrajincov.

Pojem moderny a postmoderny sa T. Hunderovej v expozičnej časti práce akosi zlieva do jednoty, „vyslovuje“ pojmy jedným dychom. No keď si privolá na pomoc všeobecné, ale funkčné tézy z filozofie, logiky, psychológie moderny a postmoderny, uvedomuje si, že musí – pre logiku ďalších operácií s pojmami – odlišovať nielen ich, ale aj čas ako vývinový dištanc medzi nimi. Nuž a to je len krok k tomu, aby si všimla parciálne, sprievodné prejavy moderny, modernizmu a postmoderny v interpretovanom literárnom texte ako aj vo vede o týchto javoch vo filozofii, estetike a v teórii textu.